

Riet Ross

De aanbieding van Het CVEN-rapport

Vrijdag de 13de december, 13.30 uur, Sofitel, Den Haag. Voor een zaal gevuld met leraren Nederlands, vertegenwoordigers van de overheid, veldverenigingen, opleidingen alsook educatieve uitgeverijen biedt de op het podium gezeten *Commissie Vernieuwing Eindexamenprogramma's Nederlandse taal en letterkunde vwo en havo* haar langverwachte en reeds veel besproken eindrapport aan. Drie jaar heeft de commissie gewerkt aan de voorstellen 'ter bevordering van de actualiteit en kwaliteit van het vak Nederlands'. Een boekwerk van ruim 190 bladzijden maakt haar werkzaamheden duidelijk.

De voorzitter van de commissie, *dr. A. Braet*, kan rekenen op een aandachtig gehoor: men is zo slim geweest het rapport nog niet onder de aanwezigen te verspreiden. Zij zijn niet op de hoogte van wat het eindrapport behelst, zeker niet van het belangrijke hoofdstuk achterin waarin voorbeelden van examens worden gegeven.

In zijn betoog schetst Braet de werkwijze van de commissie, de structuur die deze wil aanbrengen in het vak Nederlands en de principes die daarbij gehanteerd worden. Duidelijk wordt dat er in de nieuwe examenprogramma's Nederlandse taal en letterkunde een grotere plaats ingeruimd wordt voor spreek- en schrijfvaardigheid. Dit op grond van de uitkomsten van een grootschalig behoeftenonderzoek, waaraan honderden mensen uit alle relevante geledingen van de Nederlandse bevolking hebben meegewerkt. Er zou straks overal *een toets spreekvaardigheid* en *een tweede toets schrijfvaardigheid* moeten worden afgenomen.

Het gevolg hiervan is dat er spreek-en schrijfonderwijs moet worden gegeven dat leerlingen op dergelijke toetsen voorbereidt. Maar lestijd, klassegrootte en taakbelasting van de docenten Nederlands laten dit niet toe. Daarom heeft de CVEN staatssecretaris Wallage gevraagd een werkgroep in te stellen om de werksituatie van de docenten te bestuderen. Dit verzoek is afgewezen.

Braet steekt niet onder stoelen of banken dat daardoor misschien van de beoogde verbetering van het moedertaalonderwijs weinig terecht komt. De leraar Nederlands is immers al de zwaarstbelaste docent?

Over de vergaderingen van de commissie, over de preadviezen voor letterkunde (didactiek), taalkunde en taalbeheersing van neerlandici van universiteiten, over het behoeftenonderzoek en over de reacties op de voorlopige voorstellen geeft het boek een uiteenzetting. Maar uiteindelijk gaat het om de laatste twee hoofdstukken van het eindverslag: de definitieve voorstellen en de concretisering hiervan in voorbeeldexamenopgaven.

Wat aan de voorstellen ten grondslag ligt

Om structuur aan te brengen in het vak worden de volgende principes geformuleerd:

In de eerste plaats: Het vak Nederlands is gebouwd op de pijlers taalvaardigheid of taalbeheersing, letterkunde en taalkunde. De hoeveelheid tijd voor deze onderdelen is gekwantificeerd.

Vervolgens: Er is een tweedeling vaardigheden - kennis. De tekst- en taalbeschouwelijke kennis is daarbij steeds ondergeschikt aan de vaardigheden: de taalvaardigheden en het letterkundig en taalkundig vermogen.

Ten derde: Er is een beperkt aantal tekstfuncties centraal gesteld: naast de literaire zijn dat de uiteenzettende, beschouwende en argumentatieve functie.

De CVEN wil dus een meer neerlandistieke inkleuring van het schoolvak Nederlands.

Accentverlegging voor de letterkunde

Wat betekent een en ander nu voor de letterkunde? Letterkunde wordt getoetst in het schoolonderzoek. In het hoofdstuk met de voorbeelden treffen we een schriftelijke en een mondelinge toets aan. Respectievelijk valt daarbij het accent op het literair-historisch en literair-theoretisch determineren van tekstmateriaal tegen de achtergrond van de tijd van ontstaan en op mondelinge tekstervaringsvragen over de persoonlijke boekenlijst.

In vernieuwde literatuurmethodes komt daarom enerzijds meer aandacht voor literair-historische en -theoretische omgang met tekstmateriaal tegen historische achtergronden en anderzijds voor tekstbeleving of tekstervaring.

In de definitieve voorstellen zijn bepaalde onderdelen voorwaardelijk. Deze onderdelen wilde de commissie niet schrappen uit de voorlopige voorstellen, gezien de maatschappelijke behoefte eraan en de opdracht van het ministerie daarvan uit te gaan, maar handhaven van alle onderdelen was ondenkbaar gezien de werksituatie van de docenten Nederlands. De voorwaardelijke onderdelen moeten niet gezien worden als facultatief, zodat de examens per school gaan verschillen, maar als adviezen voor de staatssecretaris: alle onderdelen zouden in het programma moeten, maar bedenkt u dan maatregelen die het geheel uitvoerbaar maken.

De taakbelasting van de docent Nederlands

De CVEN heeft in het rapport de aanbiedingsbrief opgenomen, waarin met nadruk gewezen wordt op de slechte werksituatie van de docenten Nederlands. De heer Braet voegt eraan toe dat de docenten Nederlands op hun beurt moeten ophouden verkeerde uitleg te geven aan de vrijheid van onderwijs. Dit beginsel is kwalitatief bedoeld en niet kwantitatief. Het gaat niet aan dat de ene docent driekwart van de tijd aan literatuur en een kwart aan taalvaardigheid besteedt en een ander precies omgekeerd. Teveel hangt af van persoonlijke voorkeuren. In dit licht is het jammer dat de CVEN ontslagen is van haar oorspronkelijke opdracht om deelkwalificaties te ontwikkelen. Een betere verdeling van de onderwijstijd zou bij de overheid de neiging om in moedertaalonderwijs te investeren doen toenemen. Waarschijnlijk gaat het die kant op bij de herinrichting van de tweede fase.

Ten slotte deelt voorzitter Braet omtrent de in het rapport opgenomen voorbeeldexamenopgaven mee dat de kwaliteit ervan onder het tijdgebrek enigszins heeft geleden. Maar deze voorbeeldopgaven zullen worden omgezet in full proof examenopdrachten en wel onder verantwoordelijkheid van de vaksectie Nederlands van de Cevo, waarvan de voorzitter, *prof. dr. A.M. Hagen*, het rapport dan ook in ontvangst neemt. Juist via de examenopgaven kan de commissie de meest concrete invloed uitoefenen op het onderwijs. Het ministerie wil dat in 1994 de eerste proefexamens worden afgenomen, waarna een jaar later algehele invoering volgt.

Evenwichtig maar thans onuitvoerbaar

Prof. Hagen legt er de nadruk op dat de Cevo geen beleid maakt, maar slechts uitvoerend optreedt. Hij noemt het rapport buitengewoon boeiend en een fraai voorbeeld van documenterend schrijven. Voor de Cevo is belangrijk dat er over centrale examenonderdelen positief wordt gedacht. Hagen vindt dat er sprake is van een goed evenwicht tussen vakinhoudelijke en toetstechnische aspecten. Dat de CVEN, bij een dergelijke complexiteit en met alle inspraakprocedures die gevolgd zijn, dit karwei binnen de gestelde termijn van drie jaar heeft geklaard, is een compliment waard. Hagen kan zich echter niet voorstellen dat het voorstel binnen de huidige taakbelasting van de docent Nederlands is uit te voeren. De verwijzing door staatssecretaris Wallage naar het formatiebudgetsysteem vindt hij onjuist. Het zou beter zijn dat hier de overheid een algemene maatregel treft.

Tekstervaring ter discussie

Tijdens het forum na de pauze, waaraan wordt deelgenomen door de docent havo/vwo *Van der Ven*, de vakdidactici *Helge Bonset* (leerplanontwikkeling) en *Ton Smulders* (lerarenopleiding en schoolboekenauteur) en de toetsdeskundige *Henk Kreeft*, komen drie onderwerpen aan de orde: de sterke en zwakke punten van het advies, de uitgangspunten en de vakinhoudelijke en toetstechnische aspecten van de voorbeeldopgaven. Verreweg de meeste aandacht krijgt de taalkundige kant van het vak. Die is belangrijk, maar die laat ik hier verder buiten beschouwing.

Wat de literatuur betreft twee zaken. Ten eerste vindt Kreeft het vragen naar tekstervaring 'ethisch onverantwoord': meningen en gevoelens zijn niet te beoordelen. *Koos Hawinkels* (zaal) opponeert dat Kreeft niet weet waar hij over praat en het begrip 'tekstervaring' verkeerd hanteert. De bedoeling van tekstervaringsmethoden is dat leerlingen leren te communiceren en te argumenteren op basis van de analyse van eigen ervaringen met teksten. Hawinkels krijgt bijval van anderen. Maar er is ook iemand die meent dat de tegenstelling tekstervaring - tekstbestudering kunstmatig is en dat 'tekstervaring' het zusje is van het wat versleten 'leesplezier'. Nu ja, bedenk wel, dat niet alles wat waardevol is, hoeft ondergebracht te worden in een examenprogramma.

NU	DEFINITIEVE VOORSTELLEN
Schoolonderzoek	Schoolonderzoek
1 Voorlezen	1 Voorlezen geschrapt
2 Luisteren	2/3 Luisteren én spreken in onderling verband (mondelinge taalvaardigheid bij beschouwende of uiteenzettende voordracht met vragen na, betogende voordracht met discussie na, debat e.d. en/of groepsdiscussie) Dit onderdeel is vooralsnog niet algemeen verplicht
3 Spreken	
4 Letterkunde (gaat uit van door de kandidaat gelezen werk)	4 Letterkunde (lijst van minimaal 25 en 15 literaire werken voor resp. VWO en HAVO; voor VWO vanaf 1170, voor HAVO minimaal vanaf 1916; de voorlopige voorstellen zijn verder als suggesties te beschouwen)
Bovendien voor VWO nog	
5 Tekstbegrip	5 Tekstbegrip VWO geschrapt
	Toegevoegd
	6 Schrijfvaardigheid (redactioneel beoordelen en (her)schrijven van brieven e.d.) Dit onderdeel is vooralsnog niet algemeen verplicht
	Bovendien voor VWO bij wijze van vrijwillig experiment
	7 Taalkunde (vragen en opdrachten bij teksten over taalkundige onderwerpen, inhoudelijk aansluitend bij behandelde taalverschijnselen/-kwesties)
Centraal examen	Centraal examen
1 Tekstbegrip	1 Tekstbegrip (heet nu: leesvaardigheid)
HAVO: tekst met vragen en opdrachten (2½ uur) VWO: samenvatting (3 uur)	HAVO én VWO: teksten met vragen en opdrachten, waarbij in elk geval een korte samenvattingsopdracht (3 uur)
2 Stelvaardigheid (3 uur)	2 Stelvaardigheid (heet nu: schrijfvaardigheid) (3 uur)
HAVO: keuze uit: - titelopstel - A-opgave	HAVO én VWO: Voor experimentele periode van 5 jaar keuze uit: - titelopstel - ± A-opgave - Gedocumenteerd Opstel
- Gericht Schrijven - Gericht Schrijven	- Gericht Schrijven
Opstel = beschouwing, betoog of verhaal	Opstel = beschouwing of betoog van een opgegeven lengte, desgevraagd voor een aangeduid publiek, m.a.w.: verhaal geschrapt

Tweede punt betreft de keuze van het jaar 1916 als grens in de literatuurgeschiedenis. Iemand vindt deze niet verantwoord. Ook denkt men dat de schoolonderzoeken letterkunde zoals deze in het rapport zijn uitgewerkt -de voorbeeldopgaven- te veel tijd van de leerlingen vragen. Nu ja, Braet had al gezegd dat het wel wat beter kon...

Bijgevoegd overzichtje geeft een beeld van het hele programma. De fijne details vindt u wat letterkunde betreft in de verschillende bijdragen in dit nummer van Tsijp, met name in het artikel van Koos Hawinkels op de volgende bladzijden.